

Psychoanaliza Freuda: id, ego, superego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Sigmund Freud, *Kultura jako źródło cierpień*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1999.

Wyobraź sobie naukowca, który podczas prezentacji o wynikach swoich badań, mówi słuchaczom, że specjalistów w dziedzinie, którą się zajmuje, można policzyć „na palcu jednej ręki”. To oczywiste przejęzyczenie może mieć prozaiczne powody – zmęczenie, stres – lub może nie mieć ich wcale, czyli być zbiegiem okoliczność.

Według Sigmunda Freuda, pomyłki są jedną z tych sytuacji, w których ujawnia się rzeczywista, ukryta treść naszego życia psychicznego. Naukowiec miał zamiar powiedzieć „na palcach jednej ręki”, podporządkowując się normie społecznej, która nakazuje doceniać osiągnięcia innych. Jest jednak zarazem skrycie przekonany, że tylko on jeden naprawdę zna się na tej dziedzinie. Chwila nieuwagi i to starannie wypierane ze świadomości przekonanie ujawnia się za sprawą pomyłki językowej. W ten sposób na jaw wychodzi nieświadoma, targana konfliktami strona naszej psychiki, w której – według Freuda – tkwi nasza prawdziwa natura.

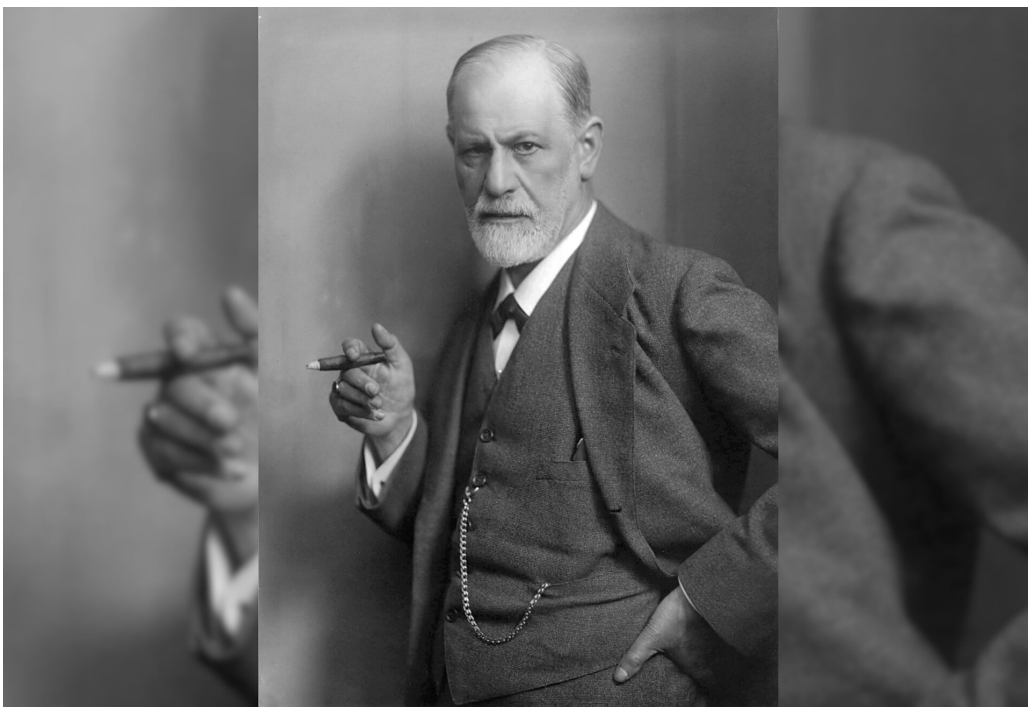
Twoje cele

- Przedstawisz koncepcję psychiki Freuda, składającej się z *id*, *ego* oraz *superego*.
- Scharakteryzujesz psychoanalizę jako naturalistyczną koncepcję człowieka i kultury.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób idea nieświadomości przeciwstawia się antynaturalizmowi.

Przeczytaj

Historia powstania psychoanalizy

Psychoanaliza jest koncepcją ludzkiej psychiki sformułowaną przez Sigmunda Freuda (1856-1939). Wywodzi się ona ze stosowanej przez tego austriackiego lekarza metody terapeutycznej polegającej na mówieniu. Samo opowiadanie o własnym życiu łagodzi według Freuda objawy zaburzeń psychicznych, których doświadczają pacjenci. Terapeuta wyjaśnia im natomiast to, czego sami w swojej opowieści nie rozumieją – jej nieświadomiony sens.

Zaburzenia psychiczne są według Freuda nieświadomą manifestacją konfliktów toczących się w psychice człowieka. W prowadzonej przez pacjenta opowieści o życiu, psychoanalityk może odnaleźć ich przyczynę.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Filozoficzne znaczenie psychoanalizy

Jako metoda terapeutyczna, psychoanaliza była pierwotnie częścią medycyny. Na początku XX wieku Freud zbudował na jej podstawie koncepcję ludzkiej psychiki. W ten sposób psychoanaliza stała się częścią **psychologii**, czyli dyscypliny naukowej, która wyodrębniła się w XIX wieku z filozofii.

Słowo „psychika” – przedmiot badań psychologii – wywodzi się z greckiego słowa *psyche* oznaczającego „duszę”. Jako pierwszy użył go w tym sensie Sokrates (469-399 p.n.e.), który rozumiał je jako swego rodzaju ośrodek moralny rządzący działaniem człowieka.

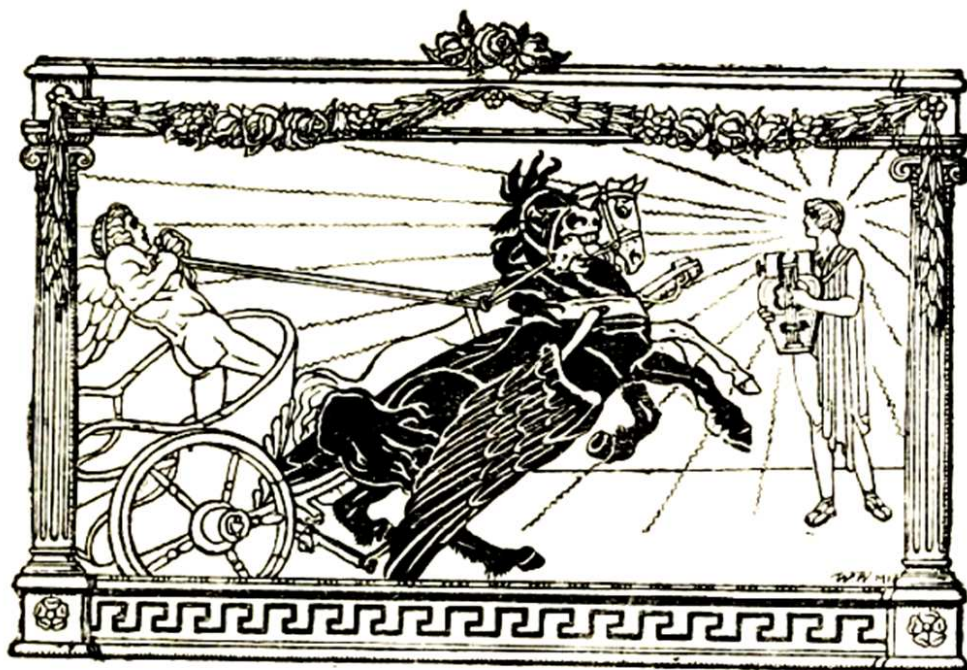
Jacques-Louis David, *Śmierć Sokratesa*, 1787

Sokrates uważał, że działanie człowieka opiera się na rozumie – poznaniu obiektywnych wartości moralnych. Przeciwwstawiał się zwłaszcza pogładowi głoszonemu przez niektórych sofistów, zgodnie z którym człowiek kieruje się w swoim działaniu tylko egoistycznie pojętym interesem.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Naukę o duszy rozwinął Platon (427-347 p.n.e.). Przypisał jej funkcję biologiczną oraz psychologiczną:

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Platon wyróżniał trzy części duszy, które przedstawiał za pomocą alegorii rydwanu. Czarny koń to pożądliwość, która ciągnie człowieka ku przyjemnościom zmysłowym. Biały – popędliwość, która pcha człowieka ku wzniosłym czynom. Aby w duszy panowała harmonia – sprawiedliwość – oba konie muszą być trzymane w ryzach przez woźnicę, którym jest rozum.

Źródło: Ilustracja autorstwa Władysława Witwickiego, 1922, Wikimedia Commons, domena publiczna.

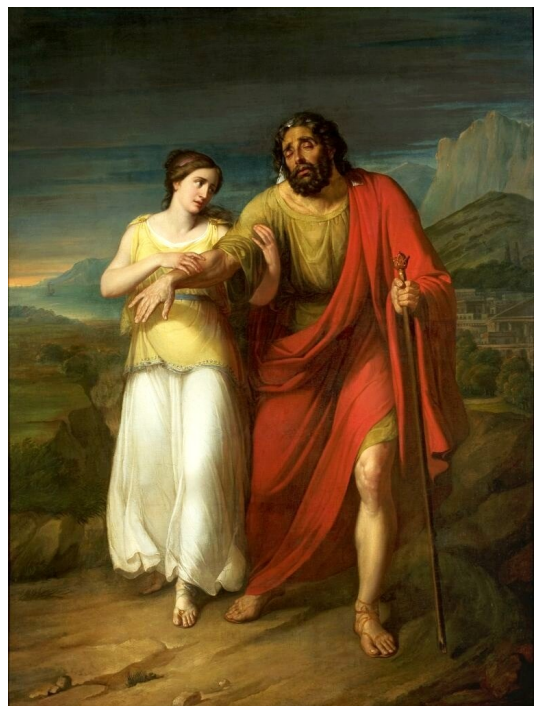
Ciało czyni człowieka częścią przyrody, lecz dusza rozumna stawia go poza nią – ani działanie, ani poznanie nie są przez nią uwarunkowane. W dziedzinie moralności rozum ogranicza naturalne skłonności człowieka – popędy i namiętności. Zdolność poznania oraz panowania nad naturalnymi pobudkami odróżniają człowieka od całego świata przyrody, dlatego też taki pogląd na ludzką naturę nazywany jest **antynaturalistycznym**.

Freud: naturalistyczna koncepcja człowieka i kultury

Tymczasem według Freuda, życiem psychicznym człowieka rządzi *libido*, czyli popęd, energia seksualna, która domaga się natychmiastowego i nieustannego zaspokojenia. Jest to oczywiście niemożliwe – kultura, moralność, religia i życie społeczne narzucają energii seksualnej pewne ograniczenia – zakazy.

Dlatego też ludzka psychika kieruje się **zasadą przyjemności** – utrzymuje energię seksualną na możliwie najniższym poziomie, ponieważ niezaspokojenie wynikające z zakazów prowadziłoby do przykrości. Jednym z podstawowych mechanizmów ograniczenia energii seksualnej jest **sublimacja**. Polega ona na przeniesieniu *libido* na nieerotyczny (i społecznie akceptowalny) obiekt pożądania, np. na dzieło sztuki.

Źródłem działalności artystycznej jest zatem niezaspokojone *libido*, a funkcją – wygaszenie nadmiernego popędu seksualnego. Freud był przekonany, że nie tylko sztukę, ale w ogóle całą kulturę, religię i życie społeczne można wyjaśnić, uznając za jej źródło zasadę przyjemności.

Aleksander Kokular, *Edyp i Antygona*, 1825-1828

Jednym z podstawowych zakazów, które kultura narzuca człowiekowi jest zakaz kazirodstwa. Pożądanie do rodzica płci przeciwnej, które podczas rozwoju dziecka zostaje wyparte do nieświadomości, Freud nazwał kompleksem Edypa. Edyp był mitycznym królem Teb, który zabił swojego ojca i poślubił matkę, będąc przez cały czas nieświadomy, że są oni jego rodzicami. Gdy dowiedział się prawdy, z rozpaczyny wyłupił sobie oczy i udał się na wygnanie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Z filozoficznego punktu widzenia, psychoanaliza jest **naturalistyczną** koncepcją człowieka oraz kultury. Panowanie nad naturalnymi popędami nie należy bowiem do natury człowieka, lecz jest jej obce – jego źródłem jest świat społeczny. Zaś kultura okazuje się wynikającą z konfliktu między popędem a społecznymi zakazami społecznie akceptowalną sferą tłumienia *libido*.

Idea nieświadomości

Frans Hals, *Portret Kartezjusza*, ok. 1649-1700
René Descartes (Kartezjusz) (1596-1650) zainicjował tradycję filozoficzną, w której podstawową własnością człowieka jest samoświadomość. Jest ona według niego najbardziej bezpośrednio danym przedmiotem poznania. Freud odrzuca ten pogląd, wskazując na istnienie w ludzkiej psychice sfery niedostępnej samopoznaniu – nieświadomości.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kluczową tezą psychoanalizy Freuda jest stwierdzenie, że człowiek nie jest w pełni świadomy swojego życia psychicznego. Jego społecznie nieakceptowane pragnienia, jak i sam mechanizm sublimacji, pozostają przed nim na co dzień ukryte – ich siedliskiem jest **nieświadomość**.

Ludzka psychika składa się według Freuda z trzech systemów. Świadomość zawiera wszystkie uświadomione treści naszego życia psychicznego – percepcje dotyczące zewnętrznej wobec nas rzeczywistości oraz racjonalne, zgodne ze społecznymi wymogami, zasady działania.

Przedświadomość zawiera w sobie treści, które mogą zostać w danym momencie uświadomione, np. wspomnienia, wiedza. Tymczasem nieświadomość jest biologiczną sferą popędów. Jej treści są **wyparte** – pomiędzy świadomością i przedświadomością z jednej strony, a nieświadomością z drugiej, znajduje się nieprzekraczalna granica, która sprawia, że

żadne wyparte treści nie mogą się z niej wydostać.

W późniejszym okresie Freud przedstawił inny podział ludzkiej psychiki, który mniej więcej odpowiada poprzedniemu.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Życiem psychicznym człowieka rządzi konflikt między *libido* a uwewnętrznionymi zasadami życia społecznego. Niezależnie od tego, czy psychice udaje się zachować zasadę przyjemności, czy nie (występują wtedy zaburzenia psychiczne), popędowe treści

manifestują się w świadomości jedynie pośrednio – np. pod postacią marzeń sennych lub w treści dzieł sztuki.

Henri Rousseau, *Sen*, 1910

Według Freuda, w marzeniach sennych dochodziło do spełnienia nieświadomych życzeń, które pojawiały się w zmienionej, np. metaforycznej postaci.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Antynaturalistyczna koncepcja człowieka rozumie go jako istotę, która panuje nad swoimi naturalnymi instynktami za pomocą rozumu. Natomiast według Freuda, natura człowieka ogranicza się do *libido* – czyli popędu seksualnego, zaś moralność oraz racjonalne zasady życia społecznego są obcym jej ograniczeniem, narzuconym przez kulturę i społeczeństwo.

Słownik

antynaturalizm

(łac. *anti* – przeciw; *naturalis* – naturalny) pogląd przeciwstawiający się naturalizmowi. Głosi on, że istnieje inna niż przyrodnicza rzeczywistość, zaś człowiek za sprawą swojej natury przekracza przyrodę

naturalizm

(łac. *naturalis* – naturalny) pogląd głoszący, że jedynym, co istnieje jest przyroda (nie ma nic, co istniałoby poza przyrodą), zaś człowiek jest jej częścią. Naturalizm traktuje życie społeczne, kulturę jako przejawy aktywności człowieka uwarunkowane przez jego biologiczną naturę

psychologia

(gr. *psyche* – dusza; *logos* – słowo, nauka) nauka zajmująca się życiem psychicznym człowieka, która wyodrębniła się w XIX wieku z filozofii

sublimacja

(łac. *sublimare* – wznosić, wywyższać) w psychoanalizie psychiczny proces przeniesienia energii seksualnej z zakazanego przez normy społeczno-kulturowe, na inny, nieerotyczny, społecznie akceptowalny obiekt

wyparcie

mechanizm obronny Ja (*ego*), które blokuje i spycha do *id* nieakceptowalne społecznie popędy, w celu zachowania stabilności ludzkiej psychiki. Za sprawą mechanizmów przeniesienia wyparte popędy znajdują po jakimś czasie drogę powrotu do świadomości

Schemat

Polecenie 1

Pogrupuj wymienione niżej elementy życia psychicznego tak, by umieścić je we właściwej części psychiki – *id*, *ego* lub *superego*.

Id

Libido

Autoerotyczne zachowania
dzieci

Ego

Racjonalne motywy
podstępowania

Kulturowy zakaz kazirodztwa;
norma „nie zabijaj”

Superego

Zasada rzeczywistości; moja
własna osobowość (to, kim
jestem)

Pożądanie seksualne w stosunku
do swojego rodzica (kompleks
Edypa)

Wzory osobowe (ojciec jako
głowa rodziny, matka jako
strażniczka ogniska domowego)

Polecenie 2

Zasadniczym konfliktem, który dynamizuje życie psychiczne człowieka jest walka między *id* a *superego*. Wyjaśnij, jak to się dzieje, że pomimo tego nieustannie toczącego się w nieświadomości konfliktu, osobowość człowieka jest względnie stabilna.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

W jakiej części psychiki znajdują się treści wyparte?

☐ w *ego*.

☐ nie znajdują się w obrębie psychiki.

☐ w *id*.

☐ w *superego*.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnienie dynamiki życia psychicznego człowieka poprzez odwołanie do *libido* sprawia, że koncepcja Freuda jest...

☐ antynaturalistyczna.

☐ materialistyczna.

☐ naturalistyczna.

☐ spirytualistyczna.

Ćwiczenie 3

Na czym polega zasada przyjemności?

- ☐ Dąży do maksymalizacji przyjemności.
- ☐ Dąży do ograniczenia przykrości.
- ☐ Utrzymuje energię seksualną na możliwie najwyższym poziomie.
- ☐ Utrzymuje energię seksualną na możliwie najniższym poziomie.

Ćwiczenie 4

Dopasuj terminy psychoanalizy do definicji.

Id

sfera niezorganizowanych
i chaotycznych, ślepych popędów

Ego

obronny biegun psychiki

Superego

uwewnętrznione ideały, normy oraz
zakazy społeczne i kulturowe, które
funkcjonują jako sumienie i sędzia
psychiki

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij własnymi słowami, na czym polega proces sublimacji.

Na podstawie tekstu zdecyduj, które twierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

((Sigmund Freud

Kultura jako źródło cierpień

[...] nie można nie zauważyć, w jakim stopniu kultura zbudowana jest na pohamowaniu popędu, jak bardzo oparta jest właśnie na niezaspokojeniu (stłumieniu, wyparciu, a może jeszcze czymś?) potężnych popędów. Te „kulturowe wyrzeczenia” panują nad wielką dziedziną społecznych stosunków ludzkich; wiemy już, że są one przyczyną nienawiści, przeciwko której musiały walczyć wszelkie kultury. [...]

Chętnie zapomina się o tym, że człowiek nie jest łagodną i godną miłości istotą, która najwyżej – kiedy zostanie zaatakowana – potrafi się tylko obronić, lecz że człowiek posiada wśród swych popędów potężną porcję popędów agresywnych. [...] Istnienie tej skłonności agresywnej, którą możemy wyczuć w nas samych, a u innych słusznie podejrzewać, jest czynnikiem zakłócającym nasz stosunek do bliźnich i zmuszającym kulturę do jej tłumienia. Wskutek tej pierwotnej wrogości panującej między ludźmi, społeczeństwo kulturalne jest nieustannie zagrożone rozpadem. Wspólne zainteresowania – właściwe mu jako wspólnotocie pracy – nie utrzymałyby go, albowiem popędowe namiętności są silniejsze od zainteresowań racjonalnych. Kultura musi używać wszelkich środków, aby ograniczyć agresywne popędy człowieka i pohamować ich objawy za pomocą psychicznych reakcji reaktywnych. Stąd też obfitość metod, które mają skłaniać ludzi do wzajemnego upodobniania się i do hamowanych związków erotycznych, stąd ograniczenie popędu płciowego, a także idealny nakaz miłowania bliźniego swego jak siebie samego, który w istocie można

usprawiedliwić tym, że nic bardziej nie sprzeciwia się pierwotnej naturze ludzkiej.

Źródło: Sigmund Freud, *Kultura jako źródło cierpień*, [w:] Barbara Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1999, s. 25–26.

Zdanie	Prawda	Fałsz
W naturze człowieka leży harmonijne współżycie z innymi ludźmi.	☐	☐
Funkcją kultury jest tłumienie agresywnych popędów człowieka.	☐	☐
Kultura jest efektem sublimacji popędów.	☐	☐
Miłość bliźniego leży w naturze człowieka.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Na podstawie fragmentu tekstu *Kultura jako źródło cierpień*, zrekonstruuj główne założenia Freudowskiej koncepcji społeczeństwa.

1. Czy życie w społeczeństwie leży w naturze człowieka?

2. Jaki czynnik odpowiada za trwanie ludzkich społeczeństw?

3. Czy u źródeł życia społecznego leży konflikt, czy raczej porozumienie?

Ćwiczenie 8

Czy, twoim zdaniem, Freudowska koncepcja społeczeństwa dobrze opisuje zjawiska współczesnego świata? Uzasadniając ocenę, odwołaj się do wybranych przykładów zjawisk znanych ci z życia społecznego.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Psychoanaliza Freuda: id, ego, superego

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

5. Wybrane spory antropologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o istotę człowieka (naturalizm lub redukcjonizm biologiczny lub społeczny – antynaturalizm lub antyredukcjonizm, np. personalizizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Przedstawisz koncepcję psychiki Freuda, składającej się z *id*, *ego* oraz *superego*.
- Scharakteryzujesz psychoanalizę jako naturalistyczną koncepcję człowieka i kultury.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób idea nieświadomości przeciwstawia się antynaturalizmowi.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna koncepcję psychiki Freuda, składającej się z *id*, *ego* oraz *superego*;
- charakteryzuje psychoanalizę jako naturalistyczną koncepcję człowieka i kultury;
- rozumie, w jaki sposób idea nieświadomości przeciwstawia się antynaturalizmowi.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Czym, zdaniem uczniów, jest *ego*?

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel dzieli uczniów na trzy grupy. Zapisuje na tablicy trzy hasła związane z tematem zajęć: psychoanaliza, naturalistyczna koncepcja człowieka i kultury, idea nieświadomości. Każda z grup ma za zadanie opracować mapę myśli do przydzielonego przez nauczyciela hasła. Następnie przedstawiciel każdej z grup zapisuje na tablicy propozycje uczniów. Po zapisaniu pomysłów uczniowie samodzielnie je weryfikują. Nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Schemat”, a następnie czyta polecenia:
- *Pogrupuj wymienione niżej elementy życia psychicznego tak, by umieścić je we właściwej części psychiki – id, ego lub superego.*
 - *Zasadniczym konfliktem, który dynamizuje życie psychiczne człowieka jest walka między id a superego. Wyjaśnij, jak to się dzieje, że pomimo tego nieustannie toczącego się w nieświadomości konfliktu, osobowość człowieka jest względnie stabilna.*
- Uczniowie wykonują zadania w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Uczniowie mają za zadanie wykonać ćwiczenia nr 5-8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, Warszawa 2010.
- Winkler M., Commichau A., *Sztuka prowadzenia wykładów i lekcji*, Kraków 2008.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Schemat” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.